

نهضتی برای تحریم استعمار

۹ اردیبهشت ۱۳۹۴ ساعت ۱۷:۵۰

تحریم در لغت به معنای حرام کردن و ناروا دانستن است و در سیاست و حقوق بین‌الملل، اصطلاحی نسبتاً جدید است که به نظر می‌رسد از متون فقه اسلامی به ادبیات سیاسی و حقوقی راه یافته و بر مصادیقی فراتر از مسائل شرعی اطلاق شده است.

مطالعه تاریخ معاصر ایران در آستانه انقلاب مشروطیت، بویژه رخداد‌های مرتبط با جنبش تحریم کالاهای خارجی، تحول و گسترش معنایی اصطلاح تحریم را به روشنی نشان می‌دهد. امروزه محققان و مترجمان علوم اجتماعی، بویژه جامعه‌شناسی و علوم سیاسی و حقوق و روابط بین‌الملل، برای توصیف صورتی از تعاملات و مناسبات بین گروه‌های اجتماعی یا ملت‌ها و دولت‌ها اصطلاح تحریم را به کار می‌برند.

جنبش تحریم در جهان اسلام در دو سده اخیر

مسلمانان جنبش‌های تحریمی گسترده‌ای علیه قدرت‌های استعماری چون بریتانیا، روسیه، آمریکا و رژیم صهیونیستی اسرائیل داشته‌اند و هدف آنان مبارزه با سیطره این قدرت‌ها بر سرزمین‌های اسلامی و دستیابی به استقلال بوده است. بنیانگذاران و رهبران این جنبش‌ها غالباً علما و رهبران دینی بوده‌اند، بویژه از آن جهت که این تحریم‌ها در بسیاری موارد، عنوان حکم ثانوی شرعی داشته است که اساساً تشخیص و اعلام آن از شئون فقهاست.

جنبش‌های تحریمی در میان مسلمانان، مبارزه‌ای مقدس و برخوردار از مبانی اسلامی بوده است و در آنها از توسل به زور اجتناب می‌شده و به شیوه مقاومت منفی یا همکاری نکردن صورت می‌گرفته و از حمایت گسترده مسلمانان جوامع اسلامی برخوردار می‌شده است. جنبش تحریم کالاهای خارجی به رهبری علما در آستانه انقلاب مشروطه و پس از آن، تحریم همه جانبه حکومت اسرائیل از ابتدای تأسیس و بویژه پس از جنگ خرداد ۱۳۴۶ (ژوئن ۱۹۶۷) و نیز تأکید بر این تحریم در نظام جمهوری اسلامی ایران، از نمونه‌های جنبش تحریمی است.

در ایران از نیمه دوم قرن ۱۳، رشد سریع بازرگانی خارجی و رواج کالاهای فرنگی و خو گرفتن مردم ایران به مصرف این کالاها سبب کاهش تولیدات ملی شد، بتدریج بازارهای داخلی به تصرف اجناس خارجی درآمد و تولیدکنندگان از رقابت با کالاهای خارجی بازماندند و در نتیجه ورشکسته شدند. همزمان با افزایش خطر وابستگی اقتصاد ایران به اروپا و آشفتگی اوضاع بازرگانی

ملی در آستانه انقلاب مشروطه، جنبش تحریم کالاهای فرنگی به رهبری علما با هدف دستیابی به استقلال اقتصادی و سامان دادن به تجارت ملی شروع شد. سرآغاز این جنبش دامنه دار، نهضت تحریم تنباکو (از بیست و هشتم رجب ۱۳۰۷ تا پنجم جمادی الثانی ۱۳۰۹) بود. در ۱۳۱۵، مجدالاسلام کرمانی به یاری سیدجمال واعظ اصفهانی و ملک المتکلمین و میرزاعلی جناب، انجمن شرقی را با هدف رفع احتیاج به کالاهای فرنگی به وجود آوردند و از علما خواستند در ماه رمضان مردم را به استفاده از کالاهای داخلی ترغیب کنند. آقاجفی، فقیه صاحب نفوذ عصر قاجار، در اصفهان حکم تحریم کالاهای فرنگی را صادر کرد. نشریه حبل المتین با استفتا از برخی علمای بزرگ نجف، مانند سیداسماعیل صدر و سیدمحمدکاظم طباطبایی و شیخ الشریعه اصفهانی و ملامحمدکاظم خراسانی، درخصوص استفاده نکردن از کالاهای فرنگی و درج فتوای آنان، به پیشبرد این جنبش کمک مؤثری کرد.

تحریم خرید و فروش اجناس و وسایل خارجی

اقدام دوم علما برای مبارزه با تهاجم اقتصادی دشمن از نوع مبارزه منفی بود که می توانست به نوبه خود ضربه جبران ناپذیری بر اقتصاد کشورهای استعمارگر وارد آورد. در این مرحله، علما از مردم خواستند که حتی الامکان از خرید و فروش و استفاده از کالاهای استعمارگران بپرهیزند. از این اقدام ممکن بود عده‌ای از بازرگانان ایرانی مقدار کمی متضرر شوند، ولی منافع فراوانی برای کشور داشت که از جمله می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱- رشد و شکوفایی اقتصاد داخلی

۲- کم شدن وابستگی ایران به کشورهای استعمارگر

۳- معطل ماندن سرمایه‌های خارجی

جریان‌شناسی تحریم کالاهای خارجی در تاریخ معاصر ایران

همواره سلطه اقتصادی پیش زمینه سلطه سیاسی و در نهایت استعمار ملت‌ها بوده است. نمونه‌ای از این قاعده کلی را می توان در کشور هندوستان مشاهده کرد. کمپانی هند شرقی که نخست به منظور تجارت با هندوستان وارد این کشور شد، با به دست گرفتن شریان‌های اقتصادی این کشور زمینه را برای سلطه اقتصادی و سپس سلطه سیاسی و در نهایت استعمار هندوستان فراهم کرد

ایران در اواسط دوران قاجاریه از نظر اقتصادی وضع مطلوبی نداشت و این نابسامانی ایران را مستعد نفوذ اقتصادی بیگانگان می کرد. علما و روحانیون با درک این مساله و بصیرت تاریخی و با کمک، همکاری و همیاری توده مردم بارها مقابل سلطه اقتصادی بیگانگان ایستاده‌اند و قیام تحریم تنباکو و مخالفت با قرارداد رژی یکی از آنها بوده است. ناصرالدین شاه در سفر به اروپا در سال

۱۸۹۰ این قرارداد ۱۵ ماده‌ای را با شرکت رژی منعقد کرد که مهم‌ترین مفاد آن انحصار خرید و فروش تنباکو در ایران توسط شرکت رژی بود که فتوای علما در ایران و حمایت مردم، ناصرالدین شاه را مجبور به الغای این قرارداد کرد.

در حقیقت الغای این قرارداد ضربه سهمگینی بر پیکره استبداد داخلی و استعمار خارجی وارد کرد که حتی توانست تا حدودی سرخوردگی شکست ایران در دو دوره جنگ‌های ایران و روس را بهبود بخشد و به گفته ادوارد براون در کتاب انقلاب ایران: واقعه انحصار تنباکو را باید مبدأ تاریخ بیداری و آغاز دوره و مرحله نو ایران در حوادث اجتماعی دانست.

در راستای تحقق این امر گروه‌ها و حزب‌هایی تشکیل شد که مورد استقبال مردم و علمای طراز اول قرار گرفت که از جمله این حزب‌ها می‌توان به حزب برادران شیراز اشاره کرد.

منبع: جام جم

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۳۰۲۴۹/استعمار-تحریم-نهضت/۳۰۲۴۹>